

13. Sendyka R. Pro kulturologichnu teoriju zhanru / R. Sendyka // Teorija literatury v Poljshhi. Antologhija tekstiv. Drugha polovyna KhKh – pochatok KhKhI st. / uporjad. B. Bakuly ; za zagh. red. V. Morencja ; per. z pol. S. Jakovenka. – K. : Vyd. dim «Kyjevo-Moghyljansjka akademija», 2008. – S. 467–491.
14. Todorov C. Ponjattja literatury ta inshi ese / C. Todorov ; per. z fr. Je. Maricheva. – K. : Vyd. dim «Kyjevo-Moghyljansjka akademija», 2006. – 162 s.

SVITLANA VELYCHKO
Kropivnitsky

CONCEPT "PARABOLIC ROMAN" AS A LITERATURE-PROBLEM

The article is devoted to the study of the genre nature of a parabolic novel. Attention is paid to the poetic differences between parable and parabola. An analysis of a number of topical literary concepts in relation to the study of the specificity of the genre transformation of the parable and the parabolic novel as a modified genre is given.

Key words: genre, novel parabola, parable, novel transformations and modifications.

СВЕТЛАНА ВЕЛИЧКО
г. Кропивницький

ПОНЯТИЕ «ПАРАБОЛИЧЕСКИЙ РОМАН» КАК ЛИТЕРАТУРОВЕДЧЕСКАЯ ПРОБЛЕМА

Статья посвящена исследованию жанровой природы параболического романа. Внимание уделяется поэтикальным различиям между притчей и параболой. Приводится анализ ряда актуальных литературоведческих концепций по исследованию специфики жанровой трансформации притчи и параболического романа как ее модифицированного жанра.

Ключевые слова: жанр, роман-парабола, притча, романские трансформации и модификации.

Стаття надійшла до редколегії 01.04.2018

УДК 821.161.2– 029:7

НАТАЛІЯ ВІРИЧ
м. Одеса
Na-ti@bk.ru

ІНФОРМАЦІЙНА НАСИЧЕНІСТЬ ХУДОЖНЬОЇ ДЕТАЛІ (НА МАТЕРІАЛІ ТВОРІВ В. НЕСТАЙКА)

У статті здійснюється спроба художньо осмислити природу художньої деталі в прозі В. Нестайка. Виявлено залежність літературної техніки письменника від особливостей його художнього бачення, що є важливим моментом системного дослідження індивідуальної поетики.

Ключові слова: художня деталь, поліфункціональність, портрет, гумор, символічність.

Філологічні науки – невід’ємна складова системи освіти, що, як і кожен її аспект, у кожного народу має свій специфічний шлях становлення і розвитку. Удосконалення навчально-виховного процесу у ВНЗ сфокусовано на цілісний розвиток особистості з проекцією на життєве самовизначення та духовно-творчу активність. Широко відчиняє двері означеній проблемі художнє слово.

Особливий інтерес до художньої деталі виникає у 60–80-ті роки ХХ століття, коли в

літературознавстві актуалізуються проблеми історичної і теоретичної поетики. Саме в цей період публікується значна кількість розвідок, присвячених деталі І. Франка, М. Черемшини, Ю. Смолича, інших. Художню деталь розглядають як елемент образної системи твору, як засіб художнього узагальнення, досліджують її ідейно-естетичні функції, роль і місце серед інших засобів художнього творення. Деталь набуває повних прав громадянства як літературознавча категорія.

Розвиток літератури від найдавніших часів і до наших днів позначений складним, безперервним рухом художнього пізнання. Цей процес знаходить відбиток і в постійному поглибленні, розвитку аналітичної тенденції, індикатором якої певною мірою і слугує художня деталь. Еволюція деталі в історії літератури і у творчості окремого письменника – це ширші або вужчі проблеми історичної поетики. Проте аналітичність існує і в кожному окремому творчому акті. У ланцюгу: об'єктивна дійсність – автор – твір – читач – чи не найважливішим є процес художнього аналізу, результати якого відбиваються в системі образів і мікрообразів твору, тобто і в художніх деталях. Важливу роль художня деталь відіграє і у творах В. Нестайка.

Цілісне, багатоаспектне вивчення творчої спадщини Всеволода Нестайка є однією із нагальних проблем сучасного українського літературознавства. В. Нестайко був і залишається самобутньою мистецькою індивідуальністю зі своїм романтично-критичним баченням світу, з оригінальною поетикою художнього вираження дійсності. Перед сучасною філологічною наукою стоїть завдання чітко розставити акценти у визначенні функціональної ролі тих чи тих елементів поетики, виявити глибини механізми творення образності художнього тексту, типологічні, історико-порівняльні зв'язки, структурно-семантичну цілісність творів В. Нестайка.

«Без деталі немає письменника», – зауважував Олесь Гончар, адже вона (деталь) «виступає мірилом майстерности» [3, 58].

Самобутність та майстерність В. Нестайка як митця полягає у тому, що він бачить художній образ не в домінуючій ролі загального чи окремого, а в їх поєднанні. Через найменшу деталь, яка є сполукою образної конкретики з соціально-психологічним, він уміє розкрити глибинні таємниці характеру.

Мета статті – дослідити художню деталь у прозі В. Нестайка.

Реалізація поставленої мети передбачає розв'язання таких завдань: висвітлити поліфункціональність деталі в повістях, а також показати ідейно-естетичну роль, яку вона відіграє в текстах В. Нестайка.

Автор повістей зосереджений головним чином на психології й на особливостях сприйняття молодим поколінням дорослого

світу. Гармонійне існування з довкіллям – це теж «мистецтво» життя.

Художня деталь – загальноестетичне явище. Вона широко використовується в різних видах мистецтва. У літературному тексті художні деталі – це ключові слова, які в кожному певному висловлюванні несуть основне інформаційне навантаження та виступають «символами повідомлення». Виокремлення окремих символів повідомлення та подальше їх сполучення забезпечує розуміння інформації.

Як зазначається в літературному енциклопедичному словнику, художня деталь характеризується підвищеною асоціативністю [4, 718–719]. Це можуть бути якісь дрібниці побуту, пейзажу, портрета, інтер'єру, конкретної ситуації, а також жесту, суб'єктивної реакції, дії та мовлення, коли вона (деталь) стає предметом відтворення. Художня деталь у всіх своїх проявах є самостійним засобом вираження, що суттєво підвищує місткість та глибину тексту. З естетичного погляду художня деталь містить у собі природне протиріччя між окремим положенням її в системі численних елементів і компонентів твору та прагненням сказати більше, ніж вона – як реалія – містить у собі. Художня деталь економить образотворчі засоби, створює образ цілого за рахунок незначної його риси. Більше того, вона примушує читача включитися у співавторство. Художня деталь – це могутній сигнал образності, що пробуджує в читача не тільки співпереживання з автором, але й особисте творче прагнення. Художні деталі та внутрішні передумови організації тексту – синтетичність художнього образу, підвищене ідейне та емоційне навантаження слова, підтекст, символічне переосмислення зображеного – все це слугує імпульсом, який породжує десятки відповідей і тим самим утворює передумови, необхідні для «запуску» розуміння задуму автора твору.

Інформаційна насиченість, яка представлена в тексті семантичною та естетичною інформацією, дозволяє розглядати текст як єдність смислового змісту та мовної форми, що характеризується системністю та завершеністю виражених думок.

Серед розмаїття деталей провідна роль належить емоційно-образній, в якій органічно поєднуються авторська оцінка та акцентований характер сприйняття її читачем. Деталь у

творчому доробку В. Нестайка є одним із провідних засобів художнього зображення дійсності та виразу авторської свідомості. За Стендалем, не можна викликати сміх за допомогою загальних положень, щоб бути смішним, викликати сміх, потрібні деталі. Лише деталі дають привід для сміху [2, 21]. Цим керується і В. Нестайко. Деталь у його творах функціонує за семантично-стильовим принципом і є основою сатиричної типізації. У трилогії «Тореадори з Васюківки» кожна вжита письменником деталь підпорядкована художньому осмисленню тієї чи іншої ситуації.

Деталі в повістях белетриста поліфункціональні за своєю природою. Серед них виокремлюються: портретні, асоціативні, психологічні, символічні тощо.

Художню деталь завжди кваліфікують як ознаку лаконічного економного стилю. Мова йде не про кількісний параметр вимірюваних сумою слововживань, а про якісний – про вплив на реципієнта найбільш ефективним способом. І деталь є саме таким способом, тому що вона заощаджує образотворчі засоби, створює образ цілого за рахунок незначної його риси. Більше того, вона змушує читача включитися в співтворчість із автором, доповнюючи картину, не промальовану ним до кінця. Коротка описова фраза дійсно заощаджує слова, але всі вони автоматизовані, і зрима, почуттєва наочність не народжується. Деталь же – потужний сигнал образності, що будить у читачеві не тільки співпереживання з автором, але й власні творчі устремління.

Крім творчого імпульсу деталь несе читачеві й відчуття самостійності створеного уявлення. Читач упевнений у своїй незалежності від авторської думки, при тому, що ціле створене на підставі деталі, яка свідомо відібрана для нього художником. Ця гадана самостійність розвитку читацької думки й уяви надає повісті В. Нестайка характер незацікавленої об'єктивності. Деталь з усіх цих причин – надзвичайно істотний компонент художньої системи тексту, що актуалізує цілий ряд текстових категорій.

Проілюструємо ці надзвичайно важливі положення аналізом невеликого фрагменту із «Тореадорів з Васюківки». Щоб показати, як уміє письменник дати майже вичерпну сутнісну характеристику своїм персонажам, розглянемо кілька створених ним образів.

Ось, наприклад, образ однокласника героїв повісті Стьопа Карафольки: «Стюпу ми не любили. Він щодня чистив зуби, робив зарядку і взагалі був свиня. Коротше, він був те, що називається зразковий учень» [5, 97–98]. Або образ Явиної сусідки Книшихи: «Книшиха вважалася дуже хворою. Хвороба в неї була невігійна і дуже таємнича... Проте ця невігійна хвороба не заважала їй щодня тягати на базар важенні кошики, а на свята випивати пляшку „денатурчику“» [5, 134].

Письменнику вистачило кількох штрихів для психологічної характеристики кожного. При цьому кожен образ прочитується «у глибину», розкручується «до безконечності», а це ознака того, що письменник максимально точно виявляє психологічну сутність зображуваних персонажів. Нам відкрилась найважливіша риса художнього мислення автора – його здатність цілісно бачити характер. У свою чергу ця особливість зумовила літературну техніку художнього відтворення характеру.

В. Нестайко, характеризуючи навіть епізодичний персонаж, обходиться щонайменш двома деталями. Річ у тім, що два-три штрихи взаємоузгоджено розкривають одну й ту ж домінуючу рису характеру. Лінія, проведена через дві точки, вже отримує певне спрямування. Дві деталі одного і того ж смислового наповнення визначають хід доконструювання читачем характеру в потрібному напрямі: «Скуйовджені й пожмакані вилізли ми з-під стільців» [5, 390]. Або: «я ж піонер! Барабанщик у загоні! Я вірю в радіо, в телевізор, у космічні ракети!» [5, 167].

Крім того, дві-три одновекторні у смислово-плані деталі мовби взаємодоповнюють і взаємовисвічують одна одну, – ефект «розкручування» образу «у глибину» при читацькому сприйманні. Тут ми маємо справу з ювелірною письменницькою майстерністю. Наприклад: «Гонобобель – гостроносенький, дрібнозубий, з великими вухами, в окулярах – справді схожий, чомусь на лисичку» [5, 54]; «Він високий, худий, кощавий і весь якийсь аж світиться – волосся світле, брови світлі, вії світлі, – не зрозумієш, чи то він такий блондин, чи то сивий (років йому під сімдесят)» [5, 60].

Стає зрозумілим, що глибина бачення і розуміння письменником особистості прямо

обумовлює його систему прийомів створення художніх характерів.

Характерологічна деталь у В. Нестайка виконує свою функцію не побічно, як образотворча й уточнююча, а безпосередньо, фіксує окремі риси зображуваного характеру. Даний тип художньої деталі розосереджений по всьому тексту. Автор не дає докладної, локально-концентрованої характеристики персонажа, але розставляє в тексті віхи – деталі. Вони звичайно подаються мимохідь, як щось відоме. Весь склад характерологічних деталей, розсипаних по тексту, може бути спрямований або на всебічну характеристику об'єкта, або на повторне виділення його провідної риси. У першому випадку кожна окрема деталь відзначає іншу сторону характеру: «той самий, що заблудив у кукурудзі і вивісив дідові підштаники на телевізійній антені» [5, 307]; у другому – всі вони підпорядковані показу головної пристрасті персонажа і її поступовому розкриттю: «Прекрасна людина Павло Денисович! Коли він іде по селу, всі собаки гавкають від захоплення, а кури, гуси та інше птаство запобігливо розлітається вривнобіч» [5, 308].

Автор ретельно й обережно підготовлює висновок читача, направляючи його по віхах-деталях, розставлених у тексті. Характерологічна деталь створює враження усунення авторської точки зору, полишаючи читачеві ілюзію ідейно-естетичного самовизначення.

Деталь у В. Нестайка генетично пов'язана із категорією комічного, яка своїм корінням сягає суспільно-політичних обставин свого

часу, тісно переплітаючись з філософськими, соціальними, політико-економічними, морально-етичними категоріями: «Що таке „кандидат“, ми добре знаємо. Явина мати стала депутатом... А ці третій рік приїздять, і все ще кандидати» [5, 52]. Або: «Не забувай, що моя мама – депутат! Це теж дещо значить!» [5, 89].

Художня деталь – своєрідна ракета-носій комічного. Такому образу притаманні символічне наповнення, надзвичайна стислість і сконденсованість.

На відміну від інших видів художньої деталі (речових, портретних, пейзажних, інтер'єрних тощо) комічна деталь одночасно синтезує в собі ці різновиди і наповнює їх новим звучанням, збагачує емоційно-естетично. Твори В. Нестайка, зокрема трилогія «Тореадори з Васюківки», насичена такими значущими колоритними деталями, кожна з яких випромінює свою власну енергію і цим створює неповторну силу гумору.

Таким чином, виявлення залежності літературної техніки письменника від особливостей його художнього бачення є важливим методичним моментом системного дослідження індивідуальної поетики. У такому випадку виявляється формотворча роль художнього бачення, значно підвищується точність результатів наукового пошуку.

З огляду на те, що кожна епоха формує свою власну, специфічну картину світу, видається правомірним трактувати Слово як постійно вічний чинник становлення особистості, як джерело «освіти впродовж життя».

Список використаних джерел

1. Ананьев Б. Задачи психологии искусства / Б. Ананьев // Художественное творчество. – Л., 1982. – 243 с.
2. Большакова А. Теория автора в современном литературоведении / А. Большакова // Известия А. Серия литературы и языка. – 1998. – Т. 57. – № 5. – С. 15-24.
3. В'язовський Г. Творче мислення письменника / Г. В'язовський. – К., 1982. – С. 57-120.
4. Літературознавчий словник-довідник / [ред.-упоряд. Р. Гром'як, Ю. Ковалів, В. Теремко]. – 2-ге вид., оновлене. – К.: Академія, 2006. – 752 с.
5. Нестайко В. Тореадори з Васюківки / В. Нестайко. – К.: «А-БА-БА-ГА-ЛА-МА-ГА», 2008. – 543 с.
6. Рубинштейн С. Основы общей психологии / С. Рубинштейн. В 2-х т. – Т.1. – М., 1989. – 389 с.

References

1. Anan'yev B. Zadachi psikhologii iskusstva / B. Anan'yev // Khudozhestvennoye tvorchestvo. – L., 1982. – 243 s.
2. Bol'shakova A. Teoriya avtora v sovremennom literaturovedenii / A. Bol'shakova // Izvestiya A. Seriya literatury i yazyka. – 1998. – T. 57. – № 5. – S. 15-24.
3. V'yazovskiy G. Tvorche mislennyya pis'mennika / G. V'yazovskiy. – K., 1982. – S. 57-120.
4. Literaturoznachiy slovník-dovídnik / [red.-uporyad. R. Grom'yak, YU. Kovaliv, V. Teremko]. – 2-ge vid., onovlene. – K.: Akademiya, 2006. – 752 s.
5. Nestayko V. Toreadori z Vasyukivki / V. Nestayko. – K.: «A-BA-BA-GA-LA-MA-GA», 2008. – 543 s.
6. Rubinshteyn S. Osnovy obshchey psikhologii / S. Rubinshteyn. V 2-kh t. – T.1. – M., 1989. – 389 s.

NATALIIA VIRICH

Odessa

THE INFORMATION RICHNESS OF THE ARTISTIC DETAIL (THE WORKS BY V. NESTAYKO)

The article is an attempt to understand the artistic nature of the artistic details in the prose of V. Nestayko. The dependence of the literary technique of the writer on the features of his artistic vision is revealed, which is an important point of the system study of individual poetics.

Key words: artistic detail, multifunctionality, portrait, humor, symbolism.

НАТАЛЬЯ ВИРИЧ

г. Одесса

ИНФОРМАЦИОННАЯ НАСЫЩЕННОСТЬ ХУДОЖЕСТВЕННОЙ ДЕТАЛИ (НА МАТЕРИАЛЕ ПРОИЗВЕДЕНИЙ В. НЕСТАЙКО)

В статье осуществляется попытка художественно осмыслить природу художественной детали в прозе В. Нестайко. Выявлена зависимость литературной техники писателя от особенностей его художественного видения, что является важным моментом системного исследования индивидуальной поэтики.

Ключевые слова: художественная деталь, полифункциональность, портрет, юмор, символичность.

Стаття надійшла до редколегії 01.04.2018

УДК 821.161.2

ЛАРИСА ГОРБОЛІС

м. Суми

gorbolisspu@gmail.com

ДОБА І МУЗИКА КАРОЛЯ ЛІПІНСЬКОГО (ЗА ПОВІСТЮ-ФЕЄРІЄЮ ЛЕСІ БІЛИК «ПРОМЕНИ Й ТІНІ КАРОЛЯ ЮЗЕФА ЛІПІНСЬКОГО»)

У статті на матеріалі біографічної повісті-феєрії сучасної української письменниці Лесі Білик «Промені й тіні Кароля Юзефа Ліпінського» досліджуються особливості художнього моделювання образу музиканта, композитора, мистецтвознавця, фольклориста, педагога Кароля Ліпінського. З'ясовується роль хронотопних конструкцій, жанрової специфіки, системи образів у формуванні тематико-проблемного діапазону твору. Музика – як текст у тексті – виконує роль організуючого центру, характеротворчої складової повісті.

Ключові слова: біографія, музика, образ, життєдіяльність, хронотоп.

В українській літературі не зникає інтерес до біографій відомих особистостей. Активно представлений корпус творів із виразною біографічною домінантою і в сучасному письменстві, що засвідчує, наприклад, проза С. Процюка, М. Слабошпицького, І. Корсака, Р. Горак та ін., де матеріал про життєдіяльність непересічних особистостей «оздоблюється» психоаналітичним супроводом, як, скажімо, в романах С. Процюка про В. Стефаніка, В. Винниченка, А. Тесленка чи «оркеструється» голосами сучасників М. Коцюбинського, як у романі М. Слабошпицького. Дослідження біографіч-

ної прози сучасних українських письменників стосуються різних аспектів: тематичного, жанрового, образотворчого, інтертекстуального тощо. Це важливий сегмент літературного процесу, що художньо відображає маловідомі сторінки українського суспільного, культурного, мистецького життя країни.

Повість Л. Білик «Промені й тіні Кароля Юзефа Ліпінського» не була предметом спеціального дослідження. У нашій студії вперше представлено спробу системного вивчення зазначеного твору. Мета статті – дослідити особливості художнього моделювання образу